

Prediking over Zondag 42 (vraag 110 en 11) - Gij zult niet stelen -

Vraag 110: Wat verbiedt God in het achtste gebod?

God verbiedt niet alleen dat stelen en roven , hetwelk de overheid straft; maar Hij noemt ook dieverij alle boze stukken en aanslagen, waarmede wij onzes naasten goed denken aan ons te brengen , hetzij met geweld, of schijn des rechts, als met vals gewicht, el, maat, waar , munt, woeker , of door enig middel, van God verboden; daarenboven ook alle gierigheid , alle misbruik en verkwisting zijner gaven.

Vraag 111: Maar wat gebiedt u God in dit gebod?

Dat ik mijns naasten nut, waar ik kan en mag, bevordere; met hem alzo handele, al ik wilde, dat men met mij handelde; daarenboven ook, dat ik trouwelijk arbeide, opdat ik den nooddriftige helpen moge.

Liturgie:

Ps. 141 : 2, 4

Ps. 25 : 8

Ps. 37 : 2, 11, 13, 14, 15

Ps. 62 : 7

Ps. 17 : 7, 8

Schriftlezing Lukas 16:1-14

Gemeente,

Vandaag zondag 42. 'Gij zult niet stelen'. Kort maar krachtig. Wij moeten het vandaag over dieven hebben. En als wij het over dieven hebben, krijgen wij het over goederen van de naaste. En als wij het over de goederen van de naaste hebben, krijgen wij te maken over de vragen van de eigendom of bezit. En als wij het over de eigendom hebben, dan moeten wij de vragen stellen: wie is de eigenaar? Dat zit zomaar aan elkaar vast. Zullen wij dan maar bij het laatste beginnen? Immers het achtste gebod staat in de Wet des Heeren. Daarboven staat: 'Ik ben *de Heere* uw God, die u uit Egypteland heb uitgeleid'. Daarom zult gij niet stélen! Dus omdat de Heere onze Schepper en Verlosser is, daarom zullen wij niet stelen. Dit gebod heeft dus te maken met God. Hoe zou het anders kunnen. Immers het is het gebod van de Heere onze God. Wie zou het anders kunnen zeggen? Als er geen God was, was er ook geen goed. Want goed heeft onmiddellijk te maken met God. De Nederlandse Geloofsbelijdenis zegt dat God de overvloedige fontein is van alle goeden. Alle goede gaven dalen van de Vader der lichten af. Goederen komt van het woord goed. Dat woord goed kunnen wij in tweeeërlei betekenis gebruiken. Wij kunnen zeggen: die man handelt goed. Dat wil, zeggen: hij handelt overeenkomstig de norm, die daarvoor geldt. Maar wij kunnen het ook gebruiken als zelfstandig naamwoord. Dan spreken wij met de Nederlandse Geloofsbelijdenis over goeden - wat ouderwets - meer van goederen. Dat goed, die goederen zijn van God. Er is een heleboel van God, waar wij niet bij kunnen. Denk maar aan de zon en de maan en de sterren. Die kunnen wij alleen zien en bewonderen, maar wij blijven er met onze vingers af.

Hoelang nog? Want zodra een mens met zijn vingers kan komen aan de goederen van God, zegt de Heere: 'Gij zult niet stelen'. In het Hebreeuwse woord zit het heimelijke het stiekeme, wat in de volkstaal heet gappen of jatten. Een mens wil wel stelen, maar hij wil geen dief zijn. Hij wil het wel doen, maar hij wil het niet weten. Welnu de Heere heeft alles gemaakt. Tot het kleinste atoom. Dat is een wereld in het klein. De bloem die u gisteren plukte, en in een vaas schikte. Wij hebben God in Zijn werk te heiligen. Ook in Zijn goederen. Van dit alles is God de Eigenaar! De aarde is des Heeren, en God is de wettige Eigenaar! Immers de Heere bracht de aarde en de hemel voort.

Dat verstaan wij alléén door het geloof! Immers door het geloof verstaan wij, dat de Heere de hemelen en de aarde heeft geschapen. Anders nooit! Dan verstaan wij ook, dat de Heere de aarde aan de mensenkinderen ter woning heeft gegeven. Onder de volkeren erft straks Israël het land Kanaän. Dat is Israëls bezit. Niet eigendom. Let u daarop? Als er in de Bijbel over eigendom gesproken wordt dat nooit op de mens toegepast, maar op God. Hij is Eigenaar, en geeft in bezit, doet erven bijvoorbeeld Kanaän. Adam hoort in het paradijs. Israël hoort in Kanaän, wij in Nederland. Dat geeft God ons te bezitten, maar Hij is de Eigenaar! Daarom is er een verband tussen de mens én zijn aarde, tussen de mens én zijn woonplaats, tussen de mens én zijn goederen, tussen de mens én zijn kleren. Er is een waarheidselement in de uitdrukking: de kleren maken de man. Het paleis maakt de vorst, het land maakt het volk. Denk maar aan het karakter van ons volk, dat voor een deel te verklaren is uit de voortdurende strijd met het water. Wil een mens tot een persoonlijkheid uitgroeien, dan moet hij wat bezitten op de aarde. Dat is Gods wil. Dat is een zaak van het geloof. De rechtvaardige zal ook in zijn bezit uit het geloof leven.

Wat is stelen? God geen Eigenaar laten. Als we aanmerkingen maken op Zijn verdelende hand. Waaruit komt het stelen voort? Uit het *ongeloof*! Dat is de wortel van alle zonden. Waardoor vielen Adam en Eva in het Paradijs? Door hun ongeloof aan de woorden Gods. Toen werden en waren zij dieven. Niet alleen in de diefstal van de verboden vrucht, maar vooral in het stelen van zichzelf. De wortel van alle diefstal ligt in het mensenhart, waaruit niet alleen doodslagen, hoererijen, overspelen, maar ook dieverijen voortkomen. Wat is diefstal? Dat u en ik ons leven gestolen hebben van God en zelf baas willen zijn. Daardoor is onze verhouding tegenover God en de aarde, die Hij ons als woonplaats gegeven heeft ontwricht en buiten zijn voegen gekomen.

Wat is diefstal? Wanneer u zich vergrijpt aan het goed van uw naaste? Onder andere zeker! Maar de grootste diefstal elke dag is, wanneer u de Heere buiten uw hart, houdt en buiten uw geldzaken en buiten de vragen van uw bezit. Het ware geloof zegt: mijn leven is van God. Dat scherpte de Heere Zijn volk oudtijds in. Toen Hij hen opdroeg de tienden te betalen. Ook om al de eerst geborenen te lossen, de tienden waren niet alleen tot het levensonderhoud van de priesters, maar vooral om Israël duidelijk te maken, dat de Heere alleen recht had op hun bezit. Dat het alles van Hem was. De Heere zegt van het land: het land is van Mij, omdat gij vreemdelingen en bijwoners zijt. Wat u bezit aan bodem is u te leen gegeven. U bent er rentmeester over, meer niet. Dit rentmeesterschap noemen wij met de kwalijke naam van de eigendom. Daar is iets van waar. De Heere geeft bepaalde dingen, waarvan wij in het onderling verkeer mogen zeggen: Dat is van mij! Maar dat betreft alleen maar dingen, geen mensen. De mens is nooit het bezit van een ander mens. De slavernij is kennelijk in strijd met Gods bedoelen. Het zijn dingen, die God ons toevertrouwt. Bezit is geschenk.

Want vergeet het niet, dat God aan de ingang van de geschiedenis gezegd heeft: het is zeer goed. Zullen wij dan zeggen, dat het slecht is, wanneer een mens een heel klein stukje van deze aarde mag bezitten? Dat heeft Proudhon gezegd. Hij zei: 'alle eigendom (wij verstaan dat hij hopelijk wat ermee bedoeld wordt) is diefstal'. Neen gemeente dat mag. Maar noemen wij het geld wel eens niet het aardse slijk. Spreekt de Schrift, niet telkens opnieuw over de mens die als in een beeld wandelt? Dat een mens maar woelt en graaft en schraapt in de aarde tot dat hij er zelf invalt? Ja, gemeente! Dat zegt de Schrift. Maar dat doet niets af van het eerste, dat de mens heer zal zijn, heersen zal over al het geschapene. Maar dat is niet het enige. Want de mens die een heerser wordt genoemd over al de werken van Gods handen, wordt tegelijk stof genoemd. 'Stof zijt ge en tot stof zult ge wederkeren'. De zonde heeft alles verwoest.

Maar - en let daarop - de Heere houdt de aarde in beide Zijn handen vast. De aarde is niet iets minderwaardigs geworden, maar houdt de benaming *zeer goed*. Nooit mogen we meedoen aan de onderwaardering van het geschapene. Weliswaar zucht de gehele schepping, maar dan niet omdat God haar schepper is, maar omdat wij tegen God gezondigd hebben. Waartoe zucht de schepping? Wel om vrijgemaakt te worden van alle dieven en moordenaars en weer in de luister hersteld te worden van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde. De aarde en de wereld zijn de werkplaats van de almachtige God. Daar zet Hij een kribbe. Daar richt Hij een hout op. Daar laat Hij Zijn Zoon sterven. Daar laat Hij Zijn Woord werken ook vandaag! De mens én zijn wereld. Zij komen nooit los van elkaar. Gelukkig wanneer wij de Schepper, die wij verlaten hebben weer als onze Verlosser terugkrijgen! Het is waar: wij kunnen onze ogen niet opendoen, of wij kunnen Gods werken in de natuur aanschouwen, maar onze blindheid en hardnekkigheid is zo groot, dat wij wedergeboorte nodig hebben om de Heere in de werken te zien als de grote Schepper van alle dingen. 'O Heere onze Heere hoe heerlijk is Uw Naam over de gehele aarde'. Dan wordt de natuur een spiegel om de werkende en zorgende God te ontmoeten en te vereren. Want de Heere heeft in Christus alles hersteld. Hij is de mens geworden, de tweede mens. Hij heeft alle dingen, de mens en zijn wereld, weer onder de heerschappij van de Vader teruggebracht. Om op Gods aarde te wonen, moet u bekeerd zijn, vernieuwd zijn. En moet u ingezet zijn in de nieuwe grond: Christus. Anders bent u een parasiet, beslaat u onnut de aarde. Dan bent u te vergelijken met een waterloot aan een wingerd, die een dief wordt genoemd. Dat wil zeggen: dan betreft u de sappen, maar u draagt géén vrucht! Dan bent u een afgodendienaar, een geldgierige of een woekeraar. Of u bent een ordentelijke burger en spaart u wellicht in de Hollandse zin van het woord, maar u hebt nooit gezien, dat u een dief zijt van al de gaven Gods.

Daarom waarschuwt de Heere zo uitdrukkelijk tegen de Mammon. De goudglanzende Mammon. Immers dan maakt u geld en goed los van God. Dan hebben de dingen geen zin meer. Dan verliest het zijn eeuwigheidswaarde. Dan worden de dingen goden, dus afgoden. Daartegen vermaant de apostel Johannes: 'Kinderkens bewaart uzelve voor de afgoden'. Los van God worden het demonen, duivels, die ons in bezit nemen en ons regeren. Ons voortdrijven langs die weg. Steeds meerdere en steeds groter worden dan onze behoeften. Want een mens heeft nooit genoeg. De zin van het leven ligt niet in het dienen van de Mammon maar in het dienen van de Heere met uw geld en met uw goederen. U kunt niet God dienen en de Mammon! 'Want of gij zult de Heere liefhebben en de Mammon haten of omgekeerd. Niemand kan twee heren diene'.

Onze maatschappij is grotendeels in de greep van de Mammon. De mensen werken en verdienen en jagen, maar de zin van dit alles ontgaat hen. Daarom verliest de maatschappij steeds meer haar menselijk karakter. De demonen jagen voort. Het liberalisme heeft de mens van God losgemaakt en de duivel van het verwoestende kapitalisme tevoorschijn geroepen. En van de weersomstuit heeft deze duivel van de opstandigheid tevoorschijn geroepen. Hier liggen de wortels van het socialisme en het communisme. Maar hierin zijn zij gelijk: zij doen schade lijden aan de ziel. Het hebben en het begeren buiten God is beide een vloek.

Och mens laat de Heere eigendom van uw leven en uw bezit zijn! Loop zegenend voorbij de deur van uw naaste. Blijf met uw gedachten en begeerten en uw vingers van het goed van uw naaste af. Want God houdt daarover de wacht. Hij is de Beschermheer van het leven en van het bezit. Hij gebied u niet in de eerste plaats uw eigen bezit veilig te stellen, maar het bezit van uw naast veilig te stellen. Dat is Zijn gebod. Dat geldt ook van de staat. Immers kleinen stelen en groten stelen. Maar groten stelen het meest. De volksmond zegt: kleine dieven hangt men op, grote laat men lopen. Niet voor niets hebben Calvijn en Luther sommige vorsten van hun tijd als rovers gekarakteriseerd. Gehele preken hield Luther tegen de vorsten en de overheden. Augustinus sprak van de staat in sommige gevallen als van een grote georganiseerde roversbende. Hele landen stelen zij leeg. En ook al mogen wij met dankbaarheid vaststellen, dat wij in het gelukkige bezit zijn van een overheid, die over de rechtsorde waakt, het is zaak, voor allen, dat de overheid ook steeds weer aan dit gebod herinnerd wordt: Gij zult niet stelen. Dat kan in onteigeningsprocedures voor doeleinden, die niet te verdedigen zijn, dat kan door een belasting politiek, die behalve het noodzakelijke waarop de overheid recht heeft van de betalers meer vraagt dan hij nodig heeft, en het besteed voor doeleinden, die niet te verantwoorden zijn.

In dit gebod worden wij geheel en al tot dienst geroepen. Tot dienst niet alleen jegens de overheid, die allerhande kwaad op dit gebied moet bestraffen, maar tot dienst aan de Heere. De dwaalwegen, zij worden ons aangewezen: Dwaalwegen in het valse gewicht. Dwaalwegen door de bekende trucjes. Dwaalwegen, wanneer de weduwen en de wezen worden afgeperst. Dwaalwegen, wanneer de corruptie hand over hand toeneemt. Dwaalwegen, wanneer u de goederen in tijden van schaarste ophoudt, om straks van de nood van uw, mede mensen te kunnen profiteren. Dwaalwegen waarop de kartels gaan. Zij stellen de prijzen vast en nemen meer dan zij nodig hebben. Dwaalwegen wanneer u een rekening schrijft met dubbel krijgt. Dwaalwegen wanneer u misbruik maakt van iemands onkunde en hem te veel laat betalen. Dwaalwegen wanneer de arbeiders onderbetaald worden. Hun loon roept tot God. Dwaalwegen wanneer de arbeiders boven hun toekomstige lonen begeren en wanneer zij ze niet krijgen en naar een volgende baas gaan. Vraag niet hoe de man moet knoeien in zijn boeken. En vraag niet hoe vele rondlopen met geschonden gewetens. Dwaalwegen wanneer u uw tijd staat te verlummelen in de dienst van de andere. Dan steelt u de tijd van God en de mensen. Dwaalwegen wanneer u almaar verdient, en ophoopt en u laat de arbeider daarvan niet meedelen. Arbeid is geen koopwaar. Dwaalwegen wanneer u bij een erfenis uw broeder vertreedt. Niet voor niets doet de uitdrukking de ronde: hebt ge reeds een erfenis met hem gedeeld? Dwaalwegen, wanneer u Gods gaven verkwist en de arbeid in Gods Koninkrijk schade laat lijden. Dwaalwegen, wanneer u de armen besteelt.

Dwaalwegen wanneer u de ouderlingen en de diakenen de kerkvoogden en de notabelen niet met vreugde hun werk laat doen, om van de dienaren des Woords te zwijgen, die allen overladen zijn met arbeid en vurig uitzien naar de komst van de nieuwe dienaar des Woords en naar de uitbreiding van het aantal predikantsplaatsen. U bent een dief wanneer u boven uw stand leeft. U bent een dief wanneer u alleen maar voor de weelde leeft of voor de pronk. Een dief wanneer u alleen maar zorgt dat u hebt wat het oog boeit en wat het oor streelt en het hart bekoort. Wij zijn in het grote geheel van de wereld allen dieven, wanneer wij aan de weelde beginnen en er zijn volkeren die honger lijden. Een dief bent u wanneer u het gevondene niet terugbrengt.

Maar gemeente daarmee moeten wij niet teveel tijd vermorsen! Althans niet in de kerk. Want het gaat erom dat in de kerk geleerd wordt, dat wij de Heere hebben *te dienen* met het goed! Ik heb in de dienst aan de Heere met de naaste zo te handelen als ik wilde, dat men met mij handelde. Te lang reeds stonden wij stil bij het verbod. Dat is ook bitter nodig. Want ook en juist in het stuk der dankbaarheid worden wij aan onze ellende ontdekt. Daarom laat God ons immers ons zo scherpelijk de tien geboden prediken. Maar de Wet is ook en juist de staf! Zij is het richtsnoer in het leven der dankbaarheid. Daarom positief gesteld: 'Dat ik mijns naasten nut, waar ik kan en mag bevorderen; met hem also handelde, als ik wilde dat men met mij handelde; daarenboven ook dat ik trouwelijk arbeide, opdat ik de nooddriftige helpen moge'. Dat is het doel. De liefde tot God en de naaste. Geroepen tot dienst. Dit is alleen mogelijk in de gemeenschap met Christus en de zalving met Zijn Geest. Daarin leeft en werkt Christus Zelf. Daarom is het met een opsomming niet gedaan. De catechismus bedoelt ons niet alleen in de schuld te praten, maar ook in de dankbaarheid, dat wil zeggen in het blijven bij de genade Gods. Ook hier zal gelden het woord van Psalm 119: 'Ik ben vrolijker in de weg Uwer getuigenis, dan over alle rijkdom'. Zie dan worden Gods inzetten onze gezangen ten tijde onzer vreemdelingschappen.

De catechismus zegt: 'Dat ik met de naaste also *handele*, als ik wilde dat men met mij handelde'. Dit is in andere woorden wat we lezen in Mattheüs 7:12: 'Alle dingen dan die gij wilt, dat de mensen u doen, doet gij hun ook also, want dat is de Wet en de profeten'. Hier wordt de eigenliefde gebruikt als maatstaf ten aanzien van de naaste. Maar hoeveel dieper is de liefde van Christus! Want die liefde is ondoorgrondelijk en aanbiddelijk! Immers, Christus had de Vader meer lief dan Zichzelf. En vanuit die liefdesverbondenheid met de Vader had Hij Zijn gemeente liever dan Zichzelf. Geen ambt, geen dienst, zonder offer. We lezen in Filippenzen 2: 'Dat gevoelen zij in u, dat ook in Christus Jezus was, die in de gestaltens Gods zijn geen roof geacht heeft God even gelijk te zijn; Maar heeft Zichzelve vernietigd, de gestaltens van een dienstknecht aangenomen hebbende'. Daarin zocht Hij Gods eer en onze zaligheid. Daarom gaat het hier niet in de eerste plaats, om wat de overheid straft, maar om wat de Heere als kwaad noemt. Van daaruit wordt geleerd de profetische kennis in het God dienen in het geloof. De heiden maakt van het goud zijn goden. Een ster, stier of boom. Vanuit het ongeloof denkt de moderne mens. Hij denkt er is géén God. Daarom ook wordt de mens als autonoom gezien. Daarom is geestelijke verlichting nodig. Daarom is nodig oog te hebben voor de betrekkelijkheid van aardse goederen, dat aandacht gericht wordt op het recht der armen. Daarin geldt ook: 'Uw Woord is een voor mijn voet en een licht op mijn pad'. Wat een schatten liggen er in het Oude Testament! Wat een bescherming van het recht van de verdrevene, de wees en de vreemdeling. Hoever gaat Christus in de prediking van de naastenliefde. Het duizelt ons! Niet alleen de rok, ook de mantel.

De rijke jongeling moet alles verkopen wat hij had en het de armen geven. De glanzende Mammon wordt als het grootste obstakel voor het ingaan in het Koninkrijk Gods gewaarschuwd. Christus kent *al* deze gevaren! Hij kent de vreugde van het feest in Kana, maar Hij kent ook de nood: Hij hongerde. Hij kent de woningnood: géén plaats om te slapen. Hij kent de kledingnood: het enige kleed verdobbeld. En zo gaat het door!

Maar het is ook en vooral de priesterlijke liefde tot de naaste. Weten, profetisch weten drijft tot priesterlijk handelen. Zonder hart kan immers iemand veel weten en niets betrachten. Dan zegt Christus: 'Indien gij deze dingen weet, zalig zo gij ze doet'. Dat verwijst ons opnieuw naar de gemeenschap en de zalving met de Heilige Geest en op het blijven in Christus: 'Die in Mij blijft en Ik in hem, die draagt veel vrucht; want zonder Mij kunt gij niets doen'. Ook daartoe moet vermaand worden. Dan is er een priesterlijk volk. Denk aan de geschiedenis van Abraham en Lot. Denk aan Mozes en de schatten van Egypte. De gaven worden nooit afgeperst, maar vrijwillig afgestaan. Lees het maar in Psalm 116. Van daaruit is de toorn te verstaan tegen de metgezellen der dieren ook al dragen zij de kroon. En bidden om geleid te worden in de paden der gerechtigheid. Het is priesterlijke dienst. In de eerste gemeente waande niemand iets zijn eigen. Gemeente, het gaat niet om het recht van het eigendom, maar of het bezit om het bezit is of om priesterlijke dienst! Dat zij blijvend.

Het tegendeel van stelen is geven, maar ook werken. 'Dat ik trouwelijk arbeide, opdat ik de nooddrufte helpe moge'. Hoor naar de vermaning: 'Die gestolen heeft, over liever de steler, stele niet meer, maar spanne zich in met eigen handen, opdat hij het hebbe om mede te delen, aan wie nood heeft'. Hier is het verband gelegd van de arbeid aan de liefde. Door arbeid tot beloning voor de liefde. Arbeid om te helpen. Het eerste doel van de arbeid is het volbrengen van de levensroeping. Ons beroep als uitoefening van het goddelijk beroep. Dat is het betoon van de gedachte van de barmhartigheid. Het is geen schande om arm te zijn. Maar ten opzichte van het geheel van het maatschappelijk bestel? Is er niet een roeping om de tweespalt tussen weelde en kommer weg te nemen? Heeft de kerk in het verleden niet deze haar taak verwaarloosd? Heeft toen het socialisme der communisten dit niet gedaan zonder God? Arbeiden, helpen, gerechtigheid en barmhartigheid. Door barmhartigheid recht doen. Gemeente, het wezen van de wet is *liefde*! Vandaar de vermaning tot liefde. Wij zijn schuldig elkander lief te hebben. Ja, zegt Johannes niet: 'Hiertoe hebben wij de liefde gekend, dat Hij Zijn leven voor ons gesteld heeft. En wij zijn schuldig voor de broeders het leven te stellen'. Gaat het u duizelen? Hier valt het scherpste licht! Zo scherp moeten de geboden Gods worden gepredikt! Uitzicht op de nieuwe hemel en nieuwe aarde. Daar is géén armoede en géén klassenstrijd. Alle burgers zijn hier erfgenamen. De dief zal niet meer doorgraven en stelen. Niemand zal meer iets het zijne noemen. Daar is de eeuwige uitstraling van de liefde van God. 'Gij hebt ons Gode duur gekocht'.

Amen

Huizen, Oude Kerk oktober 1960